

אלישבע: „מקרת טפל“ ועד 5 סיפורי-
רים, הוצאת „ספריית תרמיל“, תשל"ז,
136 עמ.

נגיעה זהירה בתוגה

מאת מרדכי אבישי

משפחה מיוחסת בנעוריה למדה גם את
לשון הקודש ועד היום שמרה על מנהגי
הכנותיה. לפיכך, בקרוב נודעו לנערה הנוצ-
רית הרבה דברים שקודם לא היה לה מושג
והם. נודע לה טעם הדגים הממולאים
כל מיני מעדנים של ימי פורים וחנוכה;
זינא ראתה גם את נרות השבת — שורה
ולמה של נרות קטנטנים במנורות נחושת
וציחצחות. מספרן כמספר הילדים בבית, ואת
חללות מתחת למפית הלבנה. בערבים ה-
זלה ישבה כל המשפחה יחד מסביב לשול-
זו. מן האם ועד הרבי' הזקן שלימד את
הנערים שפה עברית; לפעמים נוסף גם
חד מן האורחים שהיו בכלל מועטים
בבית. פעם בפעם נחנה לבה של הלנה מן
השלוחה המיוחדת, מן המנוחה הנעלה.
היורדת בשעה זו על כל הסביבה והמאצילה

מרוסיה, שם נולדה לאב' הסיי-פראבוסלאבי
ואם ממוצא אנגלי.

בזכות ידידה יהודיה מבית הספר התיכוני
נקלעה לסביבה יהודית, נתפסה לקטם תרבות
ומסורתו של עם ישראל. למדה יידיש ועבריה
תרגמה יצירות משתי שפות אלו לרוסיה
והחלה כותבת עברית, תוך דבקות קנאית
בלשון זו. מכאן ועד לנישואיה ליהודי ועלי-
תה לארץ-ישראל, היתה הדרך קצרה. כ-
נולדה אחת משתי המשוררות העבריות הבו-
טות של התקופה, הידועות בשמותיהן הפ-
טיים בלבד: רהל ואלישבע.

ב„נרות של שבת“, סיפור בעל נימה איש-
ביוגרפית, היא כספרת על ההתוודעות הא-
טימית של גיבורתה הלנה אל היהדות:

„אם חברתה, אלמנת הרוקח, היתה אשה
מודקנת, אצילה ומתונה בכל דרכיה, בת

פ עמים רבות כשעת הקריאה בקרבן סיפורי-
רה של אלישבע שאלתי את עצמי, אם
נודעת לביוגרפיה שלה השפעה על דרך
קליטתם והבנתם של סיפוריה. האם יהודיה
מלידה יכולה היתה לכתוב כך ולגלות יחס
ורגש עצמיים כל-כך אל היהדות ואל בעית
הקיום היהודי בקרב הגויים — ואם ייחודה
היצירתי של המשוררת והמספרת תזאת קשור
קשר חזק בבחירתה בגורל של גיורת (אם כי
יש הסוברים להוכיח לנו מדי פעם, כי היא
מעולם לא התגיירה כחלנה). בהצטרפותה
מרבון אל עם ישראל ואל ארץ-ישראל,
ובהצלחתה הבלתי-רגילה לאמץ לעצמה את
חלשון העברית כלשון-כתיבתה השירית וה-
סיפורית.

□ מורכבות נפשית

נדמה לי, שהתשובה לשאלות אלו היא, כי
אכן הביוגרפיה שלה מהווה חלק בלתי-נפרד
מעולמה היצירתי, וסמכות שזוגים בו מתלבנים
אך חלק לאור התפרטות-חיה וצורה האישית;
ואולי רק לאחר שאנו יודעים את הפער שבין
מאוייה וחלומותיה הנזמאנטיים לכין המצי-
את הקשה, שהציקה לה עד יום מותה.

הסיפורים המובאים בקרבן הקטן שלפנינו
נכתבו בשנים תרס"א, תרפ"ג ותרפ"ד, ראשית
שנות ה-20, לפני עלייתה לארץ-ישראל, אם
כי הם נתפרסמו בארץ שנים מעטות לאחר
עלייתה. היא עלתה ב-1925 יחד עם בעלה
שמעון ביחובסקי, פעיל התרבות והלשון העב-
רית, יידיש של ברנר ואורי ניסן גנסין,
ששימש תקופה מאוימת גם מורה לעברית
לאלישבע הצעירה, בהיותה עדיין אליזאבטה
ז'ירקובה. היא באה לארץ מלאת-התלהבות,

צער ומכאובי של יצורים ושיבה אל הבדידות.
„כל נפש בודדה שורגת לשניה, המסוגלת
להבין ולהקל את סבל בדידותה“, קוראים אנו
באחד המקומות הדברים אלה פתיחים לכל
גיבוריה של אלישבע.

„מקרה טפל“, הסיפור הפותח את הקובץ
ושעל שמו הוא קרדי, מציג את המפנה שחל
בעולמה הפנימי של צעירה יהודיה, כאשר
בחיג'מכריה הרוסי-הנוצרי (בשנים הראשונות
נות שלאחר המהפכה) מתחילים לדבר שוב
על עלילת-הדם נגד היהודים, בעקבות מקרה
טפל שהתרחש במוסקבה. דבריהם „המלוכני
דיים“ של חברה על נושא זה, מעידים ברור
רית, שאין הם נקיים מנימות אנטישמיות.
היא אינה מנתקת עצמה מן החוג, אך יש
להניח שבדידותה בתוכו תגדל שבעתים.

על בדידות מסוג אחר, בדידות של נשים
הזקוקות יותר מכל לידדות ולאמהות והן
שוקעות בעולם של הזיות ואשליות, מסופר
ב„האמת“ ו„ימים ארוכים“.

הגעה הסיפור של אלישבע אינו רק מע
עדין מאד, מנעי-שלי-משוררת, הוא גם זהיר:
כמו נוגעת-אינה-נוגעת בגיבוריה, יוצרת סביב
בם אזוריות מיוחדת ומעניקה להם תחושות
דקות. והעיקר: בכל שולטת אותה תוצת
אופיינית, שהקלטיקה הרוסית הוציאה לת
מתיסין והפכה אותה לנושא ספרותי חשוב.
גיבוריה, יהודים ולא יהודים, בדומה ל„אנשים
המיוחדים“ הממלאים את הספרות הרוסית,
חיים באווירת-תוגה רוסית מודגשת, מחליפים
דברים עצובים וחולמים חלומות. אפשר שי
היתה זו גם עצבותה של אלישבע. שלא
הרפתה ממנה גם לאחר שנתמלאו כיסופיה
והגיעה לארץ-ישראל, נטלה מנוחה מפשטה
יהחזירה אותה מדי פעם אל צור-מחצבתה
הרוסי.

אין לשכוח, שסיפורים אלה נכתבו עוד
בתקופה „המאושרת“ שבחייה, לפני שהתאלי-
מנה וניתרה בודדה, עניה ונעזבת בתל-אביב,
העיר שלא הגבירה לה פנים — עד אשר
מצאה מנוחת-עולמים על חוף הכנרת, ליד
קברה של רחל.

בעיון ראשון גראים וגשמעים סיפוריה של
אלישבע פשוטים ואף תמימים מעט. אך מעבר
למעטה החיצוני מתגלים הדברים כמורכבותם,
המורכבות הנפשית של הכותבת. תוכנם מוצא
לרוב ביטוי בשני מישורים און, אם תרצה,
בשני „עימותים“, שהיא מסתתת כאילו מתוך
זווית-ראיה שונות: יהודים ולא-יהודים על
רקע דעות קדומות, גלויות ומוסוות, ואף
במצבים של משיכה הדדית ושל דחייה;
יחסים בינו לבינה במירקם עדין של בעיות
פסיכולוגיות וזרות הניצרות בגלל הבדלי
מוצא לאומי וגזעי. כל אחד מגיבוריה, תהיה
אשר תהיה הסיטואציה של חייו ושל יהסו
עם סביבתו, אינו משיג לעולם את מנוקשו,
עיתר בודד ומנוכר. גיבוריה בודדים אפילו
בהתלהבותם — כאלישבע בחייה.

□ בדידות נשית

יציד על כך מצבה של הלנה, גיבורת
הסיפור „נרות של שבת“, שזוא שיר-הלל
לנסיון ההתקרבות של זר אל המסורה וה-
מדת היהודית. בתוקף הנסיבות היא נאלצת
להיפרד מהיים לרגר, הגבר היהודי שאהבה,
גם לאחר הפגישה המהודשת ביניהם — ורק
זכרון נרות השבת ושמתת השבת משמש
קשר נפשי ביניהם.

סיטואציה הפוכה מתוארת בסיפור „מלכה
לעבריים“, שבמרכזו עימדת דמותה הקטומה
של מליה-מלכה, נערה יהודיה, המתקשרת
אל צעיר רוסי. אך גם האהבה ביניהם אינה
התממשת, הפעם בשל פחדיה של מליה מפני
הפרצות ביהודים. הגורל היהודי רודף אחריה
גם בגילגול המאוחר שלה, כאשר היא מקימה
לעצמה קן בשפתותי, ופורעים רוצחים את
בעלה היהודי וסוגעים במשפחתה.

ב„שגיונות“ מתוארים כמו במקביל יחסיהן
על שתי אהיות, בנות למשפחה יהודית, עם
בני-זוגן: מרוסיה וחתנה יצחק, קרתן דוחה
ואנוכי; ליוכה הצעירה הנמשכת בחבל-קסם
אל זליקוביץ, צעיר משכיל ומענין, שהיה
פעם בהור ישיבה. ושוב באה הפרידה, שוב

על כל רוח חגיגות נעימה. תמיד אהבה
לשמוע את ניגון הקידוש' בפי אחד הנער
רים, ניגון ישן-נושן, כל-כך שונה משאר
הניגונים הידועים לה, נדמה לי כי היא
מרגישה בנשמת הדורות העולה בצלילי
הנעימה העתיקה והאצילה. בתימהון הכי
רה אה, כי אותם הדברים שעליהם למדה
בשיעורי, תורת-אלוהים' עוד כהיותה במח-
לקות הראשונות, הדברים המשונים הנקרי-
אים בשם, הברית הישנה, עוד לא נשכחו
כליל מן העולם לא נתאבנו בתוך ספרי-
הלימוד, כי אם עד היום יש להם מעין
מציאות וקשר עם החיים. הרושם הזה היה
אמנם דק מאוד, כמעט בלתי-נתפס, אבל
הרנישתו וזכרונו, כצל עננה עוברת בשמים,
ליוו אותה בכל דרכיה גם אחרי שעזבה
את בית החברה..."